

3. Корнева Т.В. Митний контроль в Україні: організаційно-правові питання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2003. 16 с.
4. Коросташова І.М. Організаційно-правові засади контролю в митній службі України: автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.07. Київ, 2006. 20 с.
5. Митний кодекс України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI. Верховна Рада України. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/449517?test=bLNMfnraiH6nXhRAZivwATiVHI4KYs80msh8le6>.
6. Мазур А.В. Організаційно-правові основи митного контролю в Україні: автореф. дис. ... канд. юр. наук: 12.00.07. Харків, 2004. 19 с.
7. Державне управління: теорія й практика / за заг. ред. В.Б. Авер'янова. Київ, 1998. 432 с.
8. Гаращук В.М. Принципи контролю та їх сутність. Проблеми законності. 2001. № 46. С. 115–117.
9. Тараненко О.М. Забезпечення законності в діяльності митних органів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2006. 20 с.
10. Типова технологічна схема пропуску через державний кордон осіб, автомобільних, водних, залізничних та повітряних транспортних засобів перевізників і товарів, що переміщуються ними: постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2012 р. № 451. Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/451-2012-%D0%BF>.
11. Про прикордонний контроль: Закон України від 05 листопада 2009 р. № 1710-VI. Верховна Рада України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1710-17>.
12. Погодина Н.А. Основные принципы проведения таможенного контроля. Вопросы экономики и права. 2009. № 8. С. 30–33.
13. Міжнародна конвенція про спрощення і гармонізацію митних процедур: прийм. від 18 травня 1973 р. Верховна Рада України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_643.

УДК 342.9(477)

СУДОВА РЕФОРМА В УКРАЇНІ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС ГОСПОДАРСЬКИХ СУДІВ

JUDICIAL REFORM IN UKRAINE AND ITS EFFECT ON THE ADMINISTRATIVE AND LEGAL STATUS OF ECONOMIC JUDGES

Сулім В.В.,
аспірант

Науково-дослідний інститут публічного права

Стаття присвячена висвітленню однієї із актуальних теоретичних та практичних проблем здійснення судової реформи в Україні, проведення якої здійснювалося з метою підвищення ефективності захисту прав людини, доступності для всіх справедливо правосуддя, формування розгалуженої системи судових органів, їх відповідності принципам правової, демократичної, соціально орієнтованої держави.

Ключові слова: судова реформа, господарські суди, адміністративно-правовий статус.

Статья посвящена освещению одной из актуальных теоретических и практических проблем судебной реформы в Украине, проведение которой осуществлялось с целью повышения эффективности защиты прав человека, доступности для всех справедливого правосудия, формирования разветвленной системы судебных органов, их соответствия принципам правового, демократического, социально ориентированного государства.

Ключевые слова: судебная реформа, хозяйственные суды, административно-правовой статус.

The article is devoted to the coverage of one of the topical theoretical and practical problems of judicial reform in Ukraine, which was carried out with the aim of improving the efficiency of human rights protection, accessibility for all fair justice, the formation of an extensive system of judicial bodies, their compliance with the principles of a legal, democratic, socially oriented state. Judicial reform has had a significant impact on the activities of economic courts, whose functions are endowed with power management functions, implemented in connection with the implementation of economic justice.

Adoption of the Law «On Amendments to the Constitution of Ukraine (on Justice)» of June 2, 2016 and the Law of Ukraine «On the Judiciary and Status of Judges», the main laws in the field of legal proceedings in the state, a wide-ranging announced by the authorities and a highly anticipated reform by the society was introduced. Since then, the Verkhovna Rada of Ukraine passed the Law «On Amendments to the Commercial Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedural Code of Ukraine, the Code of Administrative Justice of Ukraine and other legislative acts». Since the adoption of the said Law, the authorities believe that judicial reform in Ukraine has been completed, which is one of the significant achievements of 2017. However, a study of legislative acts and scientific opinions suggests that there are a number of unresolved issues in the Civil Code of the Commercial Court that will inevitably affect the practical activities of the courts.

Regarding the enactment of the Law «On Amendments to the Commercial Procedural Code of Ukraine, the Civil Procedural Code of Ukraine, the Code of Administrative Procedure of Ukraine and other legislative acts», there are different opinions in the special literature. This is exactly what this article will be about.

Key words: judicial reform, economic courts, administrative and legal status.

З прийняттям 02 червня 2016 р. Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» та Закону України «Про судоустрій і статус судів», основних законів у сфері судочинства в державі було запроваджено широку анонсовану владою та дуже очікувану суспільством судову реформу. З того часу пройшов рік, коли Верховною Радою України було прийнято Закон України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» [1].

Наразі вказана тематика є актуальною, на проблематику судової реформи звертали увагу такі дослідники, як Р. Аюпова, М. Вільгушинський, Д. Мандичев, О. Свігличний, М. Шатерніков, В. Татьков та ін., проте актуальність цієї тематики у зв'язку із внесенням змін до процесуального законодавства викликає постійний інтерес науковців та практиків.

Метою статті є аналіз законодавчих актів та наукових думок щодо адміністративно-правового статусу господарських судів в умовах здійснення судової реформи.

З приводу введення в дію Закону України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу

України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» в спеціальній літературі існують різні думки. Зокрема, О. Світличний звертає увагу, що поданий вказаний вище Президентом законопроект № 6232, який входить до пакету судової реформи, підтримали 234 парламентарії. Про важливість розгляд законопроекту № 6232 свідчить той факт, що його обговорення тривало 7 пленарних днів, до нього було подано 4383 поправки, здебільшого були підтримані поправки, подані від Комітету з питань правової політики та правосуддя Верховної Ради України [2, с. 29]. Законодавчим актом викладено в новій редакції Господарський процесуальний кодекс України, Цивільний процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України, доповнено зазначені акти відповідними прикінцевими та перехідними положеннями. Внесення змін спрямоване на подолання процесуальних проблем, які перешкоджають ефективному судовому захисту в Україні, удосконалення принципів судочинства (змагальності, диспозитивності, пропорційності) та процесуальних механізмів (розгляд справ, запобігання зловживанню правами, впровадження «електронного суду» тощо). Однак, внесення змін у процесуальні закони та Закон України «Про судочину» і статус суддів» не дали відповіді на головне запитання – незрозумілим залишається питання про те, які категорії справ у разі порушення суб'єктивних прав власників чи/або законних користувачів об'єктів інтелектуальної власності розглядатиме Вищий суд з питань інтелектуальної власності, де оскаржуватимуться його рішення [2, с. 29-30].

Більш категоричною є думка Н. Кучерук, яка вважає, що черговою процесуальною новацією судової реформи є спроба на законодавчому рівні визначити види зловживань процесуальними правами та заходи відповідальності за них. Так, проектами процесуальних кодексів передбачається закріпити більше, ніж 15 видів дій, які суди вправі кваліфікувати як процесуальні зловживання. Незважаючи на те, що запровадження таких нововведень повинно сприяти добросовісному використанню учасниками своїх процесуальних прав, запропоновані проектом види зловживань викликають чимало запитань. Зокрема, необґрунтованим видається віднесення до процесуальних зловживань заявлення завідомо безпідставного відводу, адже це фактично свідчитиме про встановлення на законодавчому рівні відповідальності за реалізацію учасниками судового процесу своїх процесуальних прав, що у правовій державі є неприпустимим. Окрім того, визначаючи вказані дії із заявлення відводу як процесуальні зловживання та встановлюючи відповідальність за них, автори такого нововведення ставлять під сумнів безсторонність суду. Кваліфікуючи подання позову як зловживання процесуальним правом та встановлюючи негативні наслідки за такі дії у вигляді залишення позову без розгляду або його повернення, законопроект № 6232 позбавляє гарантованого законом права на справедливий судовий розгляд, складовою якого є право доступу до суду. Такі зміни не можна визнати конституційними, адже ст. 22 Конституції України не допускає звуження змісту та обсягу наявних прав в результаті прийняття нових законів або внесення змін до чинних. Суперечливими виглядають положення щодо можливості одночасного накладення штрафу на учасника судового процесу та його представника, адже за своєю суттю вони спрямовані, передусім, на збагачення Державного бюджету, а не на якісне здійснення правосуддя, як того вимагає ст. 124 Конституції України [3].

У той же час ми погоджуємося з думкою, що практична реалізація перетворень не можлива без зміцнення правового статусу органів правосуддя. У державі, що прагне стати правовою, суд має бути авторитетним, незалежним, владним та самостійним, у якому люди бачили б не бюрократичну установу, а реального гаранта їх прав, надійного захисника їх інтересів [4, с. 55].

Адміністративно-правовий статус господарського суду підкреслюється і нормами Господарського процесуального кодексу України, згідно ст. 9 якого у разі постановлення судом ухвали про розгляд справи у закритому судовому засіданні інформація щодо справи не розкривається, крім відомостей про учасників справи, предмет позову, дату надходження позовної заяви, стадії розгляду справи, місце, дату і час судового засідання, рух справи з одного суду до іншого, а також ст. 13 Закону України «Про захист персональних даних», відповідно до якого розпорядниками інформації визнаються: суб'єкти владних повноважень – органи державної влади, інші державні органи, органи місцевого самоврядування, органи влади Автономної Республіки Крим, інші суб'єкти, що здійснюють владні управлінські функції відповідно до законодавства та рішення яких є обов'язковими для виконання [5].

Незважаючи на те, що закон прямо не вказує, що розпорядниками інформації визнаються суди (суд), під іншими державними органами слід розуміти і судові органи, у т. ч. й господарські суди як суб'єкти владних повноважень. На користь наведеної думки свідчить Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України «Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів» 20 травня 2013 р. № 8, в абз. 3 ст. 3 якої зазначено, що «...управлінську функцію необхідно розуміти як діяльність усіх суб'єктів владних повноважень з виконання покладених на них Конституцією чи законами України завдань» [6].

Разом із тим, найбільш слушним для розкриття адміністративно-правового статусу господарських судів буде подальша характеристика управлінської діяльності в сучасних умовах на прикладі нового Господарського процесуального кодексу України. Стаття 43 Господарського процесуального кодексу України має назву «Неприпустимість зловживання процесуальними правами».

Не будемо з'ясовувати, чи є це питання достатньо врегульованим, однак варто підкреслити, що факт запровадження відповідальності стимулюватиме учасників судового процесу добросовісно користуватися належними їм процесуальними правами. Стаття 135 Господарського процесуального кодексу України визначає, що суд може постановити ухвалу про стягнення в дохід державного бюджету з відповідної особи штрафу у сумі від одного до десяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб у випадках:

- 1) невиконання процесуальних обов'язків, зокрема ухилення від вчинення дій, покладених судом на учасника судового процесу;
- 2) зловживання процесуальними правами, вчинення дій або допущення бездіяльності з метою перешкоджання судочинству;
- 3) неповідомлення суду про неможливість подати докази, витребувані судом, або неподання таких доказів без поважних причин;
- 4) невиконання ухвали про забезпечення позову або доказів, ненадання копії відзиву на позов, апеляційну чи касаційну скаргу, відповіді на відзив, заперечення іншому учаснику справи у встановлений судом строк;
- 5) порушення заборон, встановлених ч. 10 ст. 188 Господарського процесуального кодексу України [1].

Питання зловживання процесуальними правами не є новими під час здійснення господарського судочинства, на що звертали свою увагу науковці. На думку В. Резнікової, практика зловживання сторін своїми процесуальними правами набула неабиякого поширення в господарському судочинстві. На сьогодні в господарському судочинстві чимало дій можна кваліфікувати як зловживання процесуальними правами, однак, на жаль, все ще немає дієвого механізму запобігання їм, відсутня чітка концепція протидії зловживанню процесуальними правами. За чинним процесуальним законодавством господарський суд обмежений у можливостях впливу на недобросовісну по-

ведінку сторони, що дозволяє заінтересованим особам різними способами затягувати розгляд справи, перешкоджати ухваленню несприятливих для себе судових актів і здійснювати інші протиправні дії у сфері господарського судочинства [7, с. 125].

Однак, якщо в попередній редакції Господарського процесуального кодексу України (ч. 3 ст. 22), як і в інших статтях 90 та 119 Господарського процесуального кодексу України, фактично не була чітко визначена норма відповідальності, яка носила декларативний характер, зараз, згідно ч. 4 ст. 43 Господарського процесуального кодексу України, суд зобов'язаний вживати заходів для запобігання зловживанню процесуальними правами. У випадку зловживання процесуальними правами учасником судового процесу суд застосовує до нього заходи, визначені ст. 131 Господарського процесуального кодексу України, згідно якої заходами процесуального примусу є процесуальні дії, що вчиняються судом у визначених цим Кодексом випадках з метою спонукання відповідних осіб до виконання встановлених у суді правил, добросовісного виконання процесуальних обов'язків, припинення зловживання правами та запобігання створенню протиправних перешкод у здійсненні судочинства. Такими заходами процесуального примусу є: 1) попередження; 2) видалення із залу судового засідання; 3) тимчасове вилучення доказів для дослідження судом; 4) штраф [1].

Каральний вплив процесуальної відповідальності може мати не лише матеріальний характер (грошове стягнення), а і психологічний (у вигляді разового осуду – попередження), організаційно-правовий (видалення із залу суду) або ж може полягати в погіршенні правового становища суб'єкта (застосування більш суворої міри запобіжного заходу) [8, с. 264].

Адміністративно-правовий статус господарського суду підкреслюється його роллю у підтриманні порядку у судовому засіданні. У господарському процесуальному законодавстві заходи відповідальності до порушників порядку судового засідання визначені у ст. 200 Господарського процесуального кодексу України, яка встановлює певні правила поведінки у суді, які є обов'язковими для всіх учасників судового процесу. Питання притягнення до відповідальності особи вирішується згідно норм ст. 185-3 КУпАП господарським судом у вигляді: попередження; видалення із залу судового засідання; штрафу. Вказані заходи є адміністративно-правовими, за винятком діянь, які містять ознаки злочину.

У контексті дослідження адміністративно-правового статусу господарського суду, слід звернути увагу на ст. 185-6 КУпАП «Невжиття заходів щодо окремої ухвали

суду», норми якої передбачають відповідальність посадових осіб у разі залишення посадовою особою без розгляду окремої ухвали суду або невжиття заходів до усунення значених в ній порушень закону, а так само несвоєчасна відповідь на окрему ухвалу суду [9].

Як суб'єкт адміністративного права господарський суд здійснює функції в межах повноважень, визначених при тимчасовому обмеженні у праві виїзду за межі України, що є новелою Господарського процесуального кодексу України, згідно ст. 337 якого тимчасове обмеження фізичної особи – боржника у праві виїзду за межі України може бути застосоване судом як виключний захід забезпечення виконання судового рішення.

Отже, проведений аналіз адміністративно-правового статусу господарських судів із прийняттям нового Господарського процесуального кодексу України та інших законодавчих актів вказує на розширення ряду функційних повноважень господарських судів.

Аналіз нормативно-правових актів та наукових думок свідчить, що в сучасних умовах адміністративно-правовий статус господарських судів характеризується збільшенням обсягу управлінських повноважень, особливо під час провадження господарських справ, що проявляється у: обмеженні надання інформації щодо судової справи (ст. 9 Господарського процесуального кодексу України); неприпустимості зловживання процесуальними правами (ст. ст. 43, 131–135 Господарського процесуального кодексу України); застосуванні заходів процесуального примусу, ними є: попередження; видалення із залу судового засідання; тимчасове вилучення доказів для дослідження судом; накладання штрафу (ст. ст. 131–135 Господарського процесуального кодексу України); заборони вчиняти певні дії під час врегулювання спору за участю судді (п. 10 ст. 188 Господарського процесуального кодексу України); вимозі виконувати розпорядження головуючого, додержуватися у судовому засіданні встановленого порядку та утримуватися від будь-яких дій, що свідчать про явну неповагу до суду або правил встановлених у суді (ст. 200 Господарського процесуального кодексу України); накладанні штрафів на суб'єктів адміністративних правопорушень за прояв неповаги до суду або Конституційного Суду України (ст. 185-3 КУпАП); накладанні штрафів на посадових осіб за невжиття заходів щодо окремої ухвали суду (ст. 185-6 КУпАП); тимчасовому обмеженні права громадянина України на виїзд з України, який ухилиється від виконання зобов'язань, покладених на нього судовим рішенням; примусовому виконанні постанови про стягнення штрафу (ст. 308 КУпАП).

ЛІТЕРАТУРА

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 03 жовтня 2017 року // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 48. – Ст. 436.
2. Світличний О. П. Охорона інтелектуальної власності у світлі судової реформи в Україні / О. П. Світличний // Публічне право. – 2017. – № 4 (28). – С. 27–31.
3. Кучерук Н. Судова реформа : 10 ключових новацій / Н. Кучерук // Юридична газета [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/sudova-reforma-10-klyuchovih-novaci.html>
4. Рунова В. В. Місце та особливості господарських судів у судовій системі України / В. В. Рунова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2014. – № 29. – Ч. 2. – Т. 3. – С. 55–58.
5. Про захист персональних даних : Закон України від 01 червня 2010 року // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 34. – Ст. 481.
6. Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів : Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України від 20 травня 2013 року № 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v0008760-13>
7. Резнікова В. Зловживання процесуальними правами : господарсько-процесуальний аспект проблеми / В. Резнікова // Слово Національної школи суддів України. – 2013. – № 3 (4). – С. 124–137.
8. Липинский Д. А. Об уголовно-процессуальной ответственности / Д. А. Липинский // Вектор науки ТГУ. – 2010. – № 3(13). – С. 261–264.
9. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон УРСР від 07 грудня 1984 року // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.